

STUDENCKI RUCH NAUKOWY NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM

Studencki ruch naukowy posiada bogatą tradycję. Na Uniwersytecie Jagiellońskim datuje się on od czasów rozbiorowych – jak podaje Andrzej Kazimierz Banach w książce pod tytułem *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego*, działało wtedy już 25 kół naukowych i regionalnych¹.

Szczególny rozwój kół naukowych nastąpił po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, wzrosła wówczas zarówno ich liczebność, jak i zakres działania. Najwięcej studentów skupiały koła związane z Wydziałem Filozoficznym. Najstarszym kołem naukowym, założonym w 1880 roku, było Kółko Filologiczne, utworzone przez słuchaczy filologii klasycznej. Jako cel postawiono sobie pogłębianie wiedzy z zakresu filologii klasycznej oraz rozwijanie więzów koleżeńskich poprzez wspólną pracę naukową. Koło posiadało własną bibliotekę, której księgozbiór w 1934 roku wynosił 3443 pozycji. Liczyło ono przeciętnie 70 członków. Urządzano repetytoria z materiału obowiązującego na egzaminach, prowadzono kursy dla kolegów z I roku. Wydano też skrypt *Geografia starożytnej Grecji*. W 1930 roku zorganizowano uroczysty jubileusz pięćdziesięciolecia Koła, uświetniony referatem prof. Tadeusza Sinki. Koło to było polem działalności wielu przyszłych znamiennych filologów klasycznych².

Do najprężniejszych kół naukowych na Uniwersytecie Jagiellońskim należy zaliczyć Koło Polonistów, z jednej strony decydowała o tym jego liczebność, na przykład w 1927/1928 zrzeszało ono 200 studentów, z drugiej strony pomysłowość kierownictwa i członków. Słynne były akademie organizowane ku czci poetów i pisarzy: Stefana Żeromskiego, Władysława Reymonta (1926), Henryka Sienkiewicza (1931), uroczystość z okazji stulecia wydania *Pana Tadeusza* (1934) oraz wieczory dyskusyjne dość często urządzone z Kołem Historyków, na przykład w 1934 roku – „Ogniem i mieczem a prawda dziejowa” (500 uczestników), w 1935 roku – „Literatura narodowa” i „Prądy ideowe współczesnej młodzieży polskiej”. W dyskusjach tych brali udział znani profesorowie uczelni.

Wielką atrakcją były odczyty znanych uczonych i myślicieli – prof. Tadeusza Zielińskiego, Mariana Zdziechowskiego, Marii Kasproviczowej, prof. Wincentego Lutosławskiego i innych.

¹ K. Stopka, A.K. Banach, J. Dybiec, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000, s. 28.

² J. Dybiec, *Uniwersytet Jagielloński 1918–1939*, Wydawnictwo PAU, Kraków 2000, s.327.

Koło Polonistów UJ w 1930 roku zorganizowało w Krakowie IV Zjazd Naukowy Kół Polonistycznych. Posiadało też bibliotekę liczącą w 1939 roku 3000 tomów³.

Od 1893 roku działało również Koło Germanistów, a od 1904 roku Koło Romanistów, skupiały one około 100 członków. Podczas zebrań odbywały się odczyty i dyskusje, dość często brali w nich udział goście zagraniczni.

W 1927 roku powstało Koło Orientalistów (20 członków), a w 1928 roku Koło Anglistów (30 członków). Częstym prelegentem tego Koła był prof. Benedykt Dybowski. Członkowie Koła Anglistów oprowadzali po Krakowie uczonych anglosaskich, będących uczestnikami zjazdu historycznego, jak i angielskich przemysłowców. Urządzili też wspólnie z Klubem Angielskim wystawę fotografii nadesłanych przez magazyn „Times”.

W latach 1933–1935 działało Koło Rusycystów, które z uwagi na małą liczbę członków, jak również na nikłe zainteresowanie rusycystyką, nie rozwinęło działalności i uległo samorozwiązaniu⁴.

Systematyczną działalność prowadziło Koło Historyków powstałe już w 1892 roku. Skupiało się ono głównie na przygotowywaniu i wygłaszaniu referatów, w których kładziono szczególnie nacisk na samodzielność i opieranie się na źródłach. Wybitnie aktywnym referentem był Jerzy Turowicz. Częstymi mówcami byli również pracownicy nauki Uniwersytetu, na przykład: Henryk Barycz, Józef Feldman, Stanisław Kutrzeba. Inną formą aktywności Koła Historyków było podejmowanie prac zespołowych – przygotowanie książki pamiątkowej na temat udziału studentów w I wojnie światowej, bibliografii polskich druków protestanckich, atlasu historycznego Polski.

Z końcem lat trzydziestych Koło podjęło się organizacji odczytów dla maturzystów, podczas których referaty wygłaszał między innymi Jerzy Turowicz.

Podobnie jak w innych kołach, przygotowywano się zespołowo do najtrudniejszych egzaminów kursowych, drukowano też skrypty. Od 1933 roku Koło wydawało organ Wydziału Kół Historycznych Centralnego Związku Akademickich Kół Naukowych – „Historykę”.

Ogromną popularnością cieszyły się wycieczki do archiwów, muzeów, bibliotek, do Tyńca, na Bielany, do Tenczyńska, Lipowca, ale też na Słowację, zwiedzanie Zaolzia, czy objazd Małopolski. Urządzano też wieczorki i herbatki towarzyskie. Przygotowywanie referatów oraz studiowanie ułatwiała własna biblioteka, licząca w 1938 roku 2700 dzieł. Przykładowo na przełomie 1921/1922 roku Koło liczyło 140 członków, natomiast w roku 1939 tylko 68.

Ciekawe inicjatywy podejmowało Koło Historyków Sztuki powstałe w 1921 roku. Organizowało ono liczne wycieczki zarówno po Polsce, jak również do Budapesztu i Włoch. Dużą aktywność wykazywali studenci archeologii; wygłaszali odczyty, urządzali wyjazdy do muzeów krajowych oraz do Grecji, uczestniczyli w wykopaliskach terenowych. Koło miało również własną bibliotekę, prowadziło akcje samopomocowe, udzielając pożyczek swoim członkom.

Na Uniwersytecie Jagiellońskim działało też Koło Filozoficzne Uczniów UJ. W 1934 r. liczyło 41 studentów, a w roku 1939 – 15. Jego członkowie wygłaszali od-

³ Tamże, s. 328–329.

⁴ Tamże, s. 329.

czyty i referaty, prowadzili własną bibliotekę, wydawali skrypty. Do najaktywniejszych należeli między innymi Jerzy Turowicz, Włodzimierz Szewczuk czy Stefan Wołoszyn⁵.

Jeszcze przed I wojną światową rozpoczęło działalność najbardziej nas interesujące Koło Pedagogów Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Starano się nie tylko, by członkowie prowadzili samodzielne prace naukowe, ale także, aby budzili zainteresowanie pedagogiką wśród młodzieży akademickiej. Urządzano odczyty dla studentów pedagogiki, na przykład na temat wyboru zawodu czy poradnictwa zawodowego w Czechosłowacji. Dla ogółu młodzieży uniwersyteckiej przeznaczone były referaty pod tytułem „Podstawy psychologiczne twórczości rysunkowej dziecka” Stefana Szumana i „Jak nie należy pojmować autorytetu w wychowaniu” autorstwa Zygmunta Mysłakowskiego. Prelegentami byli też wybitni myśliciele zagraniczni – w 1929 roku gościł na odczycie Adolf Ferrière. Prowadzono też działalność wydawniczą, opublikowano skrypty Stefana Szumana – *Wstęp do psychologii pedagogicznej*, *Psychologia pedagogiczna*, *Metody psychologii pedagogicznej*, *Metody statystyczne*. Koło liczyło 80 członków, działali w nim znani pedagodzy – Józef Pieter i Tadeusz Nowacki⁶.

Ambitny ruch naukowy rozwijały też Koła Naukowe Muzykologów, Socjologiczne i Etnologiczne. Dużą żywotność w niepodległej Polsce wykazywały koła reprezentujące nauki ścisłe i przyrodnicze – Koło Matematyczno-Fizyczne oraz Koło Geografów. Koło Przyrodników wydało między innymi *Klucz do oznaczania zwierząt w Polsce*, a przede wszystkim odegrało istotną rolę w walce o utworzenie Tatrzańskiego Parku Narodowego i ochronę Tatr. Szkolono instruktorów, którzy mieli pełnić funkcję przewodników tatrzańskich.

Z kolei Koło Chemików należało do najliczniejszych specjalistycznych stowarzyszeń. Często liczba członków wynosiła 150 osób, a w roku akademickim 1938/1939 doszła do 285. Oprócz wygłaszania odczytów i wydawania skryptów organizowano wycieczki do zakładów chemicznych na Śląsku, w Zagłębiu, Poznaniu, Warszawie i Mościcach. Urządzano też praktyki wakacyjne w zakładach chemicznych.

Okolo 100 członków liczyło utworzone jeszcze przed I wojną Koło Farmaceutów Studentów UJ. Zajmowało się głównie organizacją wycieczek i wydawaniem skryptów.

Największym studenckim stowarzyszeniem naukowym na Wydziale Prawa była Biblioteka Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, kilkakrotnie odnotowująca 1500 członków. W okresie międzywojennym jej działalność skoncentrowała się na organizacji zebrań naukowych, konkursów krasomówczych oraz na pracach naukowych, wydawaniu skryptów i podręczników – w 1927 roku opublikowano 51 pozycji.

W 1934 roku towarzystwo posiadało w bibliotece 9000 dzieł. W 1930 roku jego delegaci uczestniczyli w I Międzynarodowym Kongresie Prawa w Brukseli, również w tym samym roku w Zjeździe Wydziału Akademickiego Kół Naukowych w Gdańsku, a w 1931 roku brali udział w I Kongresie Naukowym Polskiej Młodzieży Akademickiej⁷.

⁵ Tamże, s. 331–332.

⁶ Tamże, s. 332–333.

⁷ Tamże, s. 333–334.

Od 1921 roku istniała Czytelnia Słuchaczy Wydziału Teologicznego licząca ponad 100 członków, a od 1924 roku działało Koło Biblistów. Na Wydziale tym zostały powołane do życia: Koło Odczytowe Śląskiego Seminarium Duchownego i Koło Alumnów Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie.

Również na Wydziale Rolniczym działało kilka studenckich kół naukowych, istniejących od lat dziewięćdziesiątych XIX wieku. Prowadzono w nich dyskusje i wygłaszano referaty na tematy rolnicze, wydawano skrypty, organizowano wycieczki do gospodarstw i odczyty oświatowe na wsiach, załatwiano praktyki zawodowe studentom. Koło miało także charakter samopomocowy i udzielało pożyczek.

Na Wydziale Lekarskim funkcjonowały tylko dwa koła naukowe, które koncentrowały się głównie na odczytach. Aktywnym członkiem jednego z nich był między innymi Stanisław Szczeklik.

Powołano także do życia Koło Studentów Wychowania Fizycznego UJ, które urządzało odczyty, zawody sportowe, wycieczki narciarskie, stając się powoli organizacją samopomocową.

Na Uniwersytecie Jagiellońskim działało jeszcze kilka międzywydziałowych kół i studenckich towarzystw naukowych. Zainteresowanych odsyłamy do lektury książki Juliana Dybca pod tytułem *Uniwersytet Jagielloński 1918–1939*.

II wojna światowa spowodowała ogromne straty w nauce polskiej zarówno w infrastrukturze, jak i w potencjale ludzkim. Walka ze zniszczeniami oraz zmiany ustrojowo-polityczne przyczyniły się do regresu w studenckim ruchu naukowym. Okres ten czeka zresztą na swego badacza.

Renesans kół naukowych nastąpił od połowy lat sześćdziesiątych do połowy lat siedemdziesiątych, kiedy to gwałtownie wzrosła liczebność studenckich organizacji naukowych. Wówczas prawie na wszystkich uniwersytetach powołano do życia rady kół naukowych. Także wiele wydziałów założyło własne rady. Na ten okres przypada bardzo aktywna działalność studentów pedagogiki – członków Naukowego Koła Pedagogiki Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Opiekunem naukowym tego Koła w latach sześćdziesiątych był docent Jan Zborowski, natomiast w latach siedemdziesiątych doktor Wojciech Kojs. Z tego czasu pochodzi projekt zawodu i pracy pedagoga szkolnego oraz przeprowadzone pod kierunkiem W. Kojsa unikatowe badania nad nauką własną dziecka wiejskiego, a także analizy struktury zadań dydaktycznych. Ten okres działalności Koła obfitował w liczne obozy naukowe oraz organizację znaczącego dla ruchu naukowego kół pedagogów ogólnopolskiego sympozjum zorganizowanego przez studentów pedagogiki na Uniwersytecie Jagiellońskim (zdjęcie zamieszczone na okładce książki pochodzi z tego okresu, czyli z 1969 roku; na zdjęciu: docent Tadeusz Pilch – dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego, Danuta Szerla, studentka IV roku – prezes Koła, Antoni Weyssenhoff, student IV roku – wiceprezes Koła i współorganizator sympozjum).

Kolejne załamanie działalności kół naukowych nastąpiło w latach osiemdziesiątych, kiedy aktywność naukowa została przysłonięta ruchem politycznym. Studencki ruch naukowy prawie przestał istnieć, bytował jedynie na marginesie działalności społecznej. Wielką zmianę przyniósł rok 1989. Reaktywacja studenckiego ruchu naukowego była oparta jednak na całkowitej spontaniczności, co skutkowało stanem swoistej anarchii. Sprzyjało to nieformalnym powiązaniom, nie zawsze służącym dobru ogólnemu.

Stan bezprawia trwał do połowy lat dziewięćdziesiątych, kiedy nowy skład Rad Kół Naukowych przystąpił do porządkowania ruchu naukowego⁸.

Prawne podstawy działania kół naukowych sięgają ustawy o szkolnictwie wyższym, a nawet dalej – ustawy: Prawo o stowarzyszeniach⁹.

Ustawa o szkolnictwie wyższym stanowi, że studenci mają prawo do zrzeszania się w pewnych organizacjach studenckich, w tym w kołach naukowych. Ponadto przedstawiono w niej warunki, które organizacja musi spełnić, by stać się pełnoprawną. Warunkiem podstawowym, a jednocześnie intuicyjnie zrozumiałym, jest wymóg zgodności statutu danej organizacji studenckiej z przepisami ustawowymi i statutem uczelni.

Koła naukowe są więc jednostkami działającymi przy katedrze, zakładzie lub instytucie. W swoich szeregach skupiają studentów pragnących pogłębić swoją wiedzę w danej dziedzinie. Nad każdym kołem naukowym, merytoryczną stroną jego działalności, czuwa opiekun koła, natomiast sprawy organizacyjne należą zarówno do opiekuna, jak i członków koła. Zaangażowanie opiekuna polega na przykład na przygotowywaniu konferencji naukowych, obecności na spotkaniach koła itp. Musi się także zajmować rozliczeniami finansowymi koła, gdyż skarbnik czy prezes koła nie są wiarygodnymi partnerami władz finansowych uczelni, nie posiadają bowiem pełnomocnictw finansowych i samodzielności w tym zakresie.

Działalność studenckich kół naukowych opiera się na organizowaniu konferencji naukowych (począwszy od zebrań w Instytucie aż po ogólnopolskie czy międzynarodowe) z własnym udziałem członków koła, co oznacza wystąpienia z referatem i ponadto uczestnictwo w dyskusji. Koła naukowe mogą publikować materiały konferencyjne w formie skryptów, nawet powielanych. Członkowie kół naukowych mają prawo do występowania z własnymi referatami na sympozjach krajowych lub zagranicznych. Koło naukowe powinno inicjować i utrzymywać współpracę z pokrewnymi stowarzyszeniami w kraju i za granicą, co oznacza zapraszanie gości z zewnątrz i organizowanie własnych wyjazdów, dzięki którym można lepiej poznawać krajowe i zagraniczne środowisko naukowe w danej dyscyplinie. Koło może ponadto redagować czasopisma studenckie lub inne wydawnictwa dokumentujące osiągnięcia studenckiego ruchu naukowego, nie zapominając o bieżącej działalności organizacyjnej na uczelni.

Wymienione powyżej zadania i ich jakość wysoce wpływają na ocenę efektywności koła naukowego oraz miejsce w rankingach studenckich agend naukowych.

Koła naukowe i ich członkowie osiągają niezaprzeczone korzyści, co przejawia się między innymi w wykształceniu umiejętności pisania tekstów naukowych i organizowania spotkań oraz konferencji. Ponadto studenci uczą się planowania i przeprowadzania własnych inicjatyw badawczych czy popularyzatorskich, docierając do wartościowej literatury przedmiotu.

Odpowiednia sprawność funkcjonowania koła naukowego zależy od jego finansowania, które choć stosunkowo niewysokie, powinno być regularne. Obecnie istnieją co najmniej trzy źródła finansowania ruchu naukowego. Pierwszym jest Ministerstwo Edukacji Narodowej, które pokrywa zapotrzebowanie na projekty specjalne (5–40 tys. zł).

⁸ <http://venus.ci.uw.edu.pl/rubikon/nr8-9/rada.htm>, a dnia 28 października 2004 roku.

⁹ Ustawa z dnia 12 września 1990, Dz. U. 90. 65. 385 (zm. Dz. U. 04. 152. 1598) oraz Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989, Dz. U. 01. 79. 855 (zm. Dz. U. 03. 96. 874, zm. Dz. U. 04. 102. 1055).

Drugim źródłem (jednocześnie najczęściej wykorzystywanym) jest budżet uczelni. Trzecie źródło bywa natomiast ściśle uzależnione od zdolności menedżerskich studentów, którzy sami pozyskują fundusze u sponsorów pozaakademickich.

Literatura

Dybiec J., *Uniwersytet Jagielloński 1918–1939*, Wydawnictwo PAU, Kraków 2000.

<http://venus.ci.uw.edu.pl/rubikon/nr8-9/rada.htm>, z dnia 28 października 2004 roku.

Stopka K., Banach A.K., Dybiec J., *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.

Ustawa z dnia 12 września 1990, Dz. U. 90. 65. 385 (zm. Dz. U. 04. 152. 1598) oraz Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989, Dz. U. 01. 79. 855 (zm. Dz. U. 03. 96. 874, zm. Dz. U. 04. 102. 1055).